

Makale Geliş | Received: 15.08.2018
Makale Kabul | Accepted: 26.08.2018
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.453800

Nafiz MADEN

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Jeofizik Mühendisliği Bölümü, Gümüşhane, TR
Gümüşhane University, Fac. of Engineering and Natural Sciences, Dep. of Geophysical Engineering, Gümüşhane, TR
ORCID: 0000-0001-5201-850X
nmeden@gumushane.edu.tr

Yasemin BEKER

Arş. Gör. | Res. Assist.
Gümüşhane Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Jeofizik Mühendisliği Bölümü, Gümüşhane, TR
Gümüşhane University, Fac. of Engineering and Natural Sciences, Dep. of Geophysical Engineering, Gümüşhane, TR
ORCID: 0000-0001-5045-7808
bekeryasemin@gumushane.edu.tr

Bayram NAZIR

Prof. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Gümüşhane, TR
Gümüşhane University, Faculty of Arts, Department of History, Gümüşhane, TR
ORCID: 0000-0002-4098-1304
bayramnazir@gmail.com

Theophanes Kroniğinde Doğa Olayları ve Yer Bilimleri Gözlemleri

Öz

Bu çalışmanın amacını Bizanslı tarihçi Theophanes'in MS 284-813 yılları arasındaki olayları anlattığı kroniğindeki doğa olayları ve yer bilimleri gözlemleri oluşturmaktadır. Theophanes 758/760 yıllarında İstanbul'da zengin ve aristokrat bir ailenin çocuğu olarak doğmuş ve 818 yılında sürgünde olduğu Semadirek adasında vefat etmiştir. Annesi Theodora, babası ise Bizans İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki adalarının valisi Isaakios'dur. Theophanes, 810/811 yıllarında ölen Georgios Synkellos'un teşvik ve arzusuyla onun yarım kalan kroniğini devam ettirmeye karar vermiştir. MS 284-813 yıllarında arasında kapsayan "Chronographia" isimli eserini 810-814 yıllarında tamamlamıştır. 90 adet doğa olayı ve yer bilimleri kaydına yer veren Theophanes'in kroniği çok eski kaynaklara ulaşması ve kaybolmuş kaynakları kullanması açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Theophanes, Bizans, Doğa gözlemleri, Yer Bilimleri Kayıtları

Natural Events and Earth Sciences Observations in the Chronicle of Theophanes

Abstract:

The purpose of this work is the natural phenomena and earth sciences observations recorded in the chronicle of the Byzantine historian Theophanes from AD 284 to 813. Theophanes was born in 758/760 in Istanbul as a child of a wealthy and aristocratic family and died in exile of Samothroke island in 818. His mother name is Theodora and his father is Isaakios, the governor of the Mediterranean islands of the Byzantine Empire. Theophanes decided to continue unfinished chronic of Georgios Synkellos who died in the year 810/811 with the encouragement and desire of him. He completed his work entitled "Chronographia" covering the period between 284 and 813 years in 810-814. The chronicle of

Theophanes including 90 natural events and earth sciences records is very important in terms of using very old and lost resources.

Keywords: Theophanes, byzantine, Natural observations, Earth Sciences records

1. Giriş

Theophanes, asil ve zengin bir ailenin çocuğu olarak İstanbul’da doğmuştur (758/760-12 Mart 817/818). Babası Akdeniz adaları imparatorluk valisi İsaakious, annesi ise Theodora’dır. Üç yaşında babasının ölmesi ve yetim kalması üzerine Bizans imparatoru Theophanes’i sarayda himaye etmiş ve eğitimi ile ilgilenmiştir. Theophanes 20 yaşında evlenmiştir. 799 yılında imparatorun ölümünden sonra Theophanes Marmara Denizi’nin Anadolu tarafında Sigriane¹ isimli bölgede kurduğu manastırda 815/816 yılına kadar dini bir hayat sürmüştür (Turtledove 1982: Viii; Mango vd. 1997: Xiii).

İkonoklazm, Bizansta V. Leo (813-820) tarafından yeniden canlandırıldı. Theophanes, çoğu keşiş gibi, kutsal sembollerin imha edilmesini reddetti ve ikinci İznik Konsili’nde ikonaların kutsandığı kararlara imza attı. Bizans imparatoru V. Leo (813-820)'a muhalefeti için tutuklanarak İstanbul'da hapsedildi ve 818 yılında öldüğü Samothrake² adasına sürüldü. Ölümünden sonra birçok mucizeleri olduğuna inanılarak Doğu Kilisesi tarafından Aziz ilan edildi (Turtledove 1982: IX; Mango vd. 1997: XIX).

Theophanes’in Kroniği aslında 810 ya da 811 yılında ölen çok yakın dostu papaz George Synkellos'un Âdem’den MS 284 yılına kadar olan olayları anlattığı “Chronographia” adlı eserinin devamıdır. Dolayısıyla Theophanes’in Kroniği yaradılıştan başlamaz. Theophanes MS 284-813 yılları arasındaki olayları anlattığı kroniğini George Synkellos'un ölümünden sonra MS 814 yılında tamamlamıştır. Şu an kaybolmuş çok eski kaynaklara ulaşarak kronolojik olarak dünya tarihine ait olayları yazdığı Theophanes’in eseri V. Leo'nun (813-820) imparator olduğu yılda son bulmuştur. Eser özellikle VII-VIII. yüzyıllardaki olayların aydınlatılması açısından oldukça önemlidir (Turtledove 1982: 176; Mango vd. 1997: 681).

Theophanes’in Kroniği üzerinde birçok araştırmacı (Bakır 2005: 3-9; Karatay 2010: 1-18; Bahadır 2011: 685-703; Berbercan 2013: 219-230; Karatay 2014: 51-57; Koçak 2015: 67-76) çalışmalar yapmış ve döneminin olaylarına açıklık kazandırmaya çalışmıştır. Bakır (2005: 3, 8), İstanbul şehri ve çevresinde IV-XV. yüzyıllar arasında oluşan depremleri insanların nasıl algıladığı konusu üzerinde çalışmasını oluşturmuştur. Karatay (2010: 3, 9), Tuna Bulgar devleti üzerine yaptığı çalışmada Theophanes’in

¹ Bugün Kurşunlu yakınlarında Erdek ile Orhaneli Çayı arasındaki bölge.

² Yunanistan’a bağlı Semadirek adası

eserini de kullanmıştır. Bahadır (2011: 685, 701), yaptığı çalışmasında Bizans-Sasani etkileşimi üzerine durmuş ve Theophanes’in Bizans ve Sasani toplumlarının IV-VII. yüzyıllar arasında evrensel denge ve düzeni sağlayarak birbirlerini tamamladıklarını savunmuştur. Berbercan (2013: 221) ve Koçak (2015: 68) Hazarlar üzerine yaptıkları çalışma sonucunda Theophanes’in Hazarları “Doğu Türkleri” olarak zikrettiğini ortaya koymuşlardır. Karatay (2014: 52) ise Karadeniz’in kuzeyinde Büyük Bulgar devleti üzerine yaptığı çalışmasında Theophanes’in Kroniğinden önemli ölçüde yararlanmıştıdır.

Bu çalışmada Theophanes’in MS 814 yılında tamamladığı kroniğinde Bizans ve çevresinde yaşanmış toplam 90 adet deprem, kuraklık-kıtlık, meteorolojik olay, güneş tutulması ve gökyüzü gözlemleri konu edinilmiştir. Yaşanan bu olayların Bizans dünyasında algılanışı ve o dönemin bilgi seviyesi hakkında değerlendirmeler bu çalışmada ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. Theophanes Kroniğinde Doğa Olayları ve Yer Bilimleri Kayıtları

Theophanes Kroniğinde doğal olaylar ve yer bilimleri kayıtları dikkate alındığında Çizelge 1’de verilen kronolojik liste oluşturulabilir. Toplam 90 adet kaydın yer aldığı liste incelendiğinde, kayıtların daha çok İstanbul ve Suriye/Filistin bölgelerine ait olduğu görülmektedir. Bu olaylara ait istatistiki bilgi ise Çizelge 2’de verilmiştir. Çizelge 2’de en fazla deprem kaydına (49 adet) yer verildiği görülmektedir. İkinci olarak Kuraklık/Kıtlık bilgisi (10 adet) kronikte yer almaktadır. Daha sonra Güneş tutulması (8 adet) Kuyruklu yıldız (6 adet), ve diğer gözlemlere yer verilmiştir. Bu gözlemler aşağıda ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır.

2.1. Deprem Kayıtları

Theophanes Kroniğinde değişik tarihlerde Bizans coğrafyasında yaşanan birçok deprem hakkında oldukça dikkat çekici bilgiler vermektedir. Nitekim onun verdiği bilgilere göre İskenderiye (Mısır) kentinde 319 yılında çok şiddetli bir deprem olmuş, birçok ev yıkılırken bir hayli insan da yaşamını kaybetmiştir (Mango vd. 1997: 29). Theophanes kroniğinde verilen bilgilere göre, 332 yılında Kıbrıs’ın Salamis³ şehrinde meydana gelen şiddetli depremde ise şehir yıkılmış, birçok insan hayatını yitirmiş (Mango vd. 1997: 48); 341 yılında Antakya’da meydana gelen şiddetli deprem 3 gün sürmüştür (Mango vd. 1997: 60), 342 yılında meydana gelen şiddetli deprem sırasında Salamis şehri yıkılmış (Mango vd. 1997: 61), 343 yılında meydana gelen şiddetli deprem sırasında Niksar şehri, kilise ve piskoposun sarayı dışında yıkılmış (Mango vd. 1997: 62) aynı yılda (343) Rodos adası şiddetli deprem nedeniyle yıkılmıştır (Mango vd. 1997: 62). Theophanes, 344 yılında Draç (Arnavutluk) kentinin deprem nedeniyle

³ KKTC, Gazimagusa şehri yakınlarında yer alan bir antik kent.

tahrip olduğunu, Roma'nın üç gün boyunca sallandığını ve Campania'daki⁴ on iki şehrin yok olduğunu; 347 yılında Beyrut (Lübnan) kentinin büyük bir kısmının şiddetli bir deprem sırasında çökmesi sonucunda birçok paganın kiliseye Hıristiyan olmak için girdiğini kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 65). 357 yılında Theophanes İzmit'in gece 11:00 sularında meydana gelen şiddetli bir depremde yıkıldığı ve pek çok kişinin hayatını kaybettiği bilgisini vermiştir (Mango vd. 1997: 75).

Theophanes 367 yılında meydana gelen deprem ve ardından oluşan Tsunamiyi ise şöyle anlatmıştır: “Bütün dünyada gece boyunca büyük bir deprem oldu, böylece kıyıda bulunan İskenderiye demirli gemileri yüksek binaların, duvarların üzerinden aştı ve şehir içinde avlu ve evlerin arasında sürüklendi. Su geri çekildiğinde kuru arazide kaldılar. Deprem yüzünden şehirden kaçan insanlar, karadaki gemileri yağmalamaya gittiler. Ama geri dönen su hepsini yuttu. O sırada Adriyatik'te yelken açan denizcilerin gemileri deniz yatağında karaya oturdu. Ancak kısa bir süre sonra sular tekrar deniz yatağını doldurdu ve yolculuklarına devam ettiler” (Mango vd. 1997: 75).

Theophanes 407 yılında yedi gün boyunca meydana gelen deprem nedeniyle Roma'da yerin inlediğini (Mango vd. 1997: 123), 437 yılında İstanbul'da dört ay süren şiddetli depremler meydana geldiğini, Bizanslıların şehirden korkuyla kaçtıklarını ve piskoposla birlikte günlerini Tanrıya yalvararak geçirdiklerini kroniğinde anlatmıştır (Mango vd. 1997: 144). 442 yılında, Mayıs ayından on beş gün önce (17 Nisan 442) meydana gelen depremde dünyanın sarsıldığını ve inlediğini yine kroniğinde bildirmiştir (Mango vd. 1997: 150). Onun verdiği bilgiye göre 457 yılında Antakya'da meydana gelen korkunç depremde nerdeyse tüm şehir yok olmuştur (Mango vd. 1997: 170).

Theophanes kroniğinde 25 Eylül 478 yılında İstanbul'da korkunç bir deprem olduğunu, çok sayıda kilise ve evin yıkıldığını, sayısız insanın gömüldüğünü, Forumdaki dünya heykeli ile Theodosios heykelinin düştüğünü, duvarlarda büyük çatlaklar oluştuğunu, depremin çok uzun sürdüğünü bu yüzden şehrin kokmaya başladığını anlatmıştır (Mango vd. 1997: 193). 502 yılında Niksar'da meydana gelen depremde şehir St. Gregori kilisesi dışında tamamen yıkılmıştır (Mango vd. 1997: 223). 506 yılında meydana gelen deprem Theophanes kroniğinde Anastasios'un (430/431-518) emri ile Büyük Konstantin adına yapılan bronz eserlerin ve kendi adına dikilen heykellerin deprem sırasında düşüp paramparça olduğunu anlatmıştır. 521 yılında Draç'ın (Arnavutluk) tanrının gazabına (deprem) uğradığını, imparatorun şehrin tamirati için çok fazla para harcadığını Theophanes kroniğinden öğreniyoruz. (Mango vd. 1997:

⁴ İtalya'nın güneyinde kısmi özerklik verilmiş bölge.

256). Theophenes kroniğinde 524 yılında Anazarbos’un⁵ korkunç depremden etkilendiğini ve tüm şehrin çöktüğünü (Mango vd. 1997: 262), 4 Ekim 525 yılında Tanrı’nın öfkesinin (deprem) Antakya kentini ziyaret ettiğini anlatmıştır (Mango vd. 1997: 263).

Theophenes kroniğinde 26 Mayıs 526 tarihinde meydana gelen depremde Antakya piskoposu Euphrasios’un deprem sırasında yutulduğunu ve yok olduğunu, evlerin, kiliselerin çöktüğünü ve şehrin güzelliğinin yok olduğunu, hiçbir neslin Tanrının bu derece büyük bir afetine maruz kalmadığını anlatmıştır (Mango vd. 1997: 264). 29 Kasım 528 yılı Çarşamba günü Antakya’da meydana gelen depremin bir saat sürdüğünü, korkunç bir gürültü işitildiğini, tüm binaların ve duvarların devrildiğini, 526 yılında yaşanan depremde yıkılmayan eski binaların yıkıldığını Theophenes kroniğinden anlıyoruz (Mango vd. 1997: 270). Theophenes 535 yılında Pompeiopolis⁶ şehrinde meydana gelen depremde yerin bölündüğünü ve insanlarla birlikte şehrin yarısının yutulduğunu, bağırmalarının duyulduğunu, imparatorun kazı yaparak onlara yardım ettiğini ve hayatta kalanlara hediye verdiğini kroniğinde anlatmıştır (Mango vd. 1997: 314). Theophenes kroniğinde 16 Ağustos 542 tarihinde İstanbul’da büyük bir deprem meydana geldiğini, kiliselerin, evlerin, Altın Kapı yakınındaki şehir duvarının bir kısmının çöktüğünü, birçok insanın öldüğünü ve şehirde büyük korku yaşandığını (Mango vd. 1997: 322), 6 Eylül 543 yılında Pazar günü dünya çapında büyük bir deprem olduğunu (Mango vd. 1997: 324), 545 yılında Bizans’ta yine büyük bir deprem olduğunu (Mango vd. 1997: 326), 548 yılı Şubat ayında bir dizi deprem meydana geldiğini (Mango vd. 1997: 329), 9 Temmuz 551 yılında Filistin, Arabistan, Mezopotamya, Suriye ve Finike’de şiddetli ve korkutucu bir deprem olduğunu, Sur⁷, Sayda⁸, Beyrut, Trablus⁹ ve Biblos¹⁰, da çok sayıda insan öldüğünü, Batroun¹¹ şehrinde, denize yakın duran Lithoprosopon¹² dağının büyük bir kısmının kırılarak denize düştüğünü, denizin bir mil geriye çekildiğini ve birçok geminin kaybolduğunu, daha sonra denizin kendi yatağına geri döndüğünü anlatmıştır (Mango vd. 1997: 332). Theophenes kroniğinde devamla 15 Ağustos 554 pazar günü, geceleyin korkunç bir deprem olduğunu, özellikle Altın Kapı yakınlarında birçok ev, hamam, kilise ve şehir

⁵ Adana’nın Kozan ilçesinin 28 km güneyinde bulunan antik kent.

⁶ Yeri bilinmiyor

⁷ Lübnan’ın Akdeniz kıyısında yer alan antik dönemdeki Tyre olan tarihi liman kenti

⁸ Beyrut’un güneyinde Akdeniz sahilindeki eski ismi Sidon olan şehir

⁹ Beyrut’un 85 km kuzeyinde yer alan antik dönemdeki ismi Tripolis olan şehir

¹⁰ Beyrut’un kuzeyinde yer alan antik liman kenti

¹¹ Kuzey Lübnan’da yer alan antik dönemdeki ismi Botrys olan dünyanın en eski kıyı kentlerinden biri

¹² Bugün Râs ach-Chaq’a’ adıyla bilinen, kuzey Lübnan’da eski adı bir burun

surlarının bir kısmının zarar gördüğünü, birçok insanın öldüğünü, İzmit’te de bir çok evin çöktüğünü ve sarsıntıların 40 gün sürdüğünü ifade etmiştir (Mango vd. 1997: 335).

11 Temmuz 555 günü büyük bir deprem olduğunu (Mango vd. 1997: 336), 16 Nisan 557 Pazartesi günü hiçbir hasara yol açmayan korkutucu bir depremin olduğunu yine Theophanes kroniğinden öğreniyoruz (Mango vd. 1997: 338). 558 yılında meydana gelen depremleri Theophanes kroniğinde şu şekilde kaydetmiştir: “19 Ekim 558 Cuma günü bir deprem oldu, cumartesi günü doğmak üzereydi. 14 Aralık 558’de, İstanbul’un hem Constantinos (272-337) hem de Theodosios (347-395) tarafından inşa edilen iki duvarına zarar veren çok korkutucu başka bir deprem oldu. Depremin korkunç tehdidinden zarar görmeyen bir yer yoktu. St Stratonikos ve St Kallinikos kiliseleri, her ikisi de Rhegion’da toprağa çöktü. Secundianai (Iucundiana) Sarayının önünde duran heykelin önündeki porfir sütunu çöktü ve yere 8 metre gömüldü. Çöken binalarda çok sayıda kayıp vardı. Bazı insanlar harabeye gömüldükten iki ya da üç gün sonra kurtarıldı. Aynı durumun diğer şehirlerde de olduğu bildirildi. Bu neslin yeryüzündeki hiçbir insanı böyle çok büyük ve korkunç bir depremi daha önce yaşamamıştır. Dünya on gün boyunca gündüz ve gece sallanmaya devam etti” (Mango vd. 1997: 339). Theophanes 10 Mayıs 583 tarihinde büyük bir deprem olduğunu, herkesin kiliselere sığındığını ve bu nedenle at arabası yarışlarının yapılmadığını kroniğinde bildirmiştir (Mango vd. 1997: 374).

Yine onun verdiği bilgiye göre 632 yılında Filistin’de bir deprem olmuştur. Ayrıca depremden sonra gökyüzünde güneyden kuzeye uzanan kılıç şeklinde bir işaret gözlenmiştir (Mango vd. 1997: 467). Theophanes, 658 yılı haziran ayında Filistin ve Suriye şehirlerini yıkan büyük bir depremin olduğu bilgisini vermiştir (Mango vd. 1997: 484). 678 yılında Theophanes’in Mezopotamya’da meydana gelen şiddetli bir depremin Urfa’daki kilisenin vaiz kürsüsünü ve kubbesini yıktığını söylemiştir (Mango vd. 1997: 497). 28 Şubat 713 yılında yine Suriye’de güçlü bir depremin meydana geldiğini kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 533).

Theophanes, 718 yılında Suriye’de meydana gelen güçlü bir depremden sonra ise Halife Halife Ömer bin Abdülaziz’in¹³ şarabı yasakladığını ve Hristiyanları din değiştirmeye zorladığına dair bilgileri kroniğinde anlatmaktadır. Bu depreme ilgili bilgi verirken İslam inancına hiç uymayan ifadelerle Halife Ömer’in dinden dönenleri vergiden muaf tuttuğunu, dönmeyenleri ise öldürdüğünü ifade etmiştir. Ayrıca Hristiyanların bir Saracen’e¹⁴ karşı şahitliğinin kabul edilemez olduğuna dair yasa

¹³ 8.ci Emevi Halifesi, Doğumu 682 ve Ölümü 720.

¹⁴ Haçlıların Müslüman ve Türklere "Hristiyan olmayan" anlamında taktığı ad

çıkardığını; Bizans İmparatoru V. Leo’yu ise din değiştirmeye ikna etmek amacıyla dogmatik bir mektup gönderdiğini kroniğinde kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 550).

Theophanes, kroniğinde 26 Ekim 740, çarşamba günü saat 8:00’da İstanbul’da güçlü ve korkutucu bir deprem meydana geldiğini, birçok kilise ve manastırın devrildiğini ve çok sayıda insanın öldüğünü bildirmiştir. Attalos Kapısı¹⁵ üzerindeki Büyük Konstantin heykelinin kapının kendisi gibi düştüğünü, Xerolophos kolonu üzerindeki Arkadios anıtının ve Altın Kapı geçidi üzerindeki Büyük Theodosios heykelinin devrildiğini, Trakya, Nikomedeia (İzmit), Prainetos (Karamürsel) ve Nikaia’daki (İzmit) şehir duvarlarının, kasaba ve köylerin de aynı şekilde yıkıldığını anlatmaktadır. Bazı yerlerde denizin kendi sınırlarından geriye çekildiğini, artçı şokların 12 ay boyunca devam ettiğini kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 572).

742 yılında Saba¹⁶ çölünde karşı karşıya olan dağların bulunduğu alanda bir deprem meydana geldiğini ve bölgedeki köylerin yeraltına gömüldüğünü anlatmıştır (Mango vd. 1997: 577). 742 yılında Hazar geçidinde de bir depremin olduğunu kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 579). 18 Ocak 746 tarihinde, saat 4:00’da Filistin, Ürdün ve tüm Suriye’de güçlü bir deprem olduğu, on binlerce kişinin öldüğü ve özellikle kutsal şehrin etrafını çevreleyen çölde kilise ve manastırların yıkıldığı gözleminden bahsetmiştir (Mango vd. 1997: 585).

Theophanes kroniğinde 749 yılında Suriye’de meydana gelen bir deprem ile büyük ve dehşet verici bir çökme hakkındaki gözlemlerini, deprem sonrasında şehirlerin bazılarının tamamen, bazılarının ise kısmen yerle bir olduğunu anlatmıştır. Gözlem yaptığı yerlerde dağlardan ovalara kadar duvarlardan binalara kadar her şeyin 6 mil veya biraz daha fazla hareket ederek aşağıya doğru gömüldüklerini söylemiştir. Görgü şahitlerinin anlattıklarına da yer veren Theophanes Mezopotamya topraklarının tamamıyla 2 mil derinliğe kadar birbirinden ayrılarak koptuğunu, bu derinlikten çok beyaz ve kumlu yeni bir toprağın ortaya çıktığını anlatmışlardır (Mango vd. 1997: 589).

Theophanes, 9 Mart 756 tarihinde Filistin ve Suriye’de küçük olmayan bir deprem olduğunu söylemiştir (Mango vd. 1997: 594). 9 Şubat 790 tarihinde korkunç bir deprem olduğunu, insanların bazılarının evlerinde uyumaya cesaret edemediğini, zamanlarını meyveliklerde ve açık hava çadırlarında geçirdiklerini ifade etmiştir (Mango vd. 1997: 639). Nisan 796 yılında bir cumartesi gecesini Girit adasında korkunç bir depremin, 4 Mayıs 796 tarihinde ise İstanbul’da ürkütücü başka bir depremin olduğunu kroniğinde kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 646).

¹⁵ Theodosius hanedanlığı döneminde yapılan Altın Kapı

¹⁶ Güney Arabistan’da bir çöl

2.1. Kuraklık ve Kıtık Kayıtları

Theophanes, yaşadığı dönemde Bizans'ta yaşanan kuraklık ve kıtlık olaylarına da kroniğinde yer vermiştir. 331 yılında, Doğu'da büyük bir kıtlık meydana geldi, bu nedenle köylülerin bir araya toplanarak gece-gündüz birbirlerine saldırdıkları ve hırsızlık yaptıklarını, kıtlık nedeniyle gıda fiyatlarının aşırı şekilde yükseldiğini (Mango vd. 1997: 47), 563 yılı kasım ayında kuraklık nedeniyle suların azaldığını, çeşmelerin etrafında birçok kavga meydana geldiğini (Mango vd. 1997: 349), 684 yılında Suriye'de kıtlık ile birlikte büyük bir veba olduğunu (Mango vd. 1997: 503), 686 yılında ise Suriye'de kıtlık nedeniyle erkeklerin çoğunun Romanya'ya gittiğini kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 507). Theophanes 717 yılında Arapların ciddi bir kıtlık içinde olduklarını, bu nedenle at, eşek ve deve gibi ölü hayvanları yediklerini (Mango vd. 1997: 546), 743 yılında yine Saba çölünde (Mango vd. 1997: 577) ve Bizans'ta şiddetli bir kuraklık yaşandığını aktarmıştır. 743 yılında Bizansta yaşanan kıtlığın şiddetle büyüdüğünü ifade eden kroniği şu şekilde devam etmektedir: “O kadar ki yaklaşık 2 galon¹⁷ arpa 12 nomismataya¹⁸ satıldı, 2 galon bakliyat 19 nomismataya ve darı veya acıbakla bile 8'e satıldı. 5 poundluk¹⁹ zeytinyağları 1 nomismaya ve bir xestes²⁰ şarap bir nomismatanın yarısına satıldı. İnsanlar öldüğü için, Artavasdos²¹ şehirden ayrılmaları için halka izin vermek zorunda kaldı” (Mango vd. 1997: 580).

Bir başka kıtlık bilgisi de şu şekilde anlatılmaktadır: “763 yılının mart ayında yaşanan kötü bir kuraklık su kaynaklarını kurutmuştur” (Mango vd. 1997: 601). 766 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle gökyüzünden hiç saf su düşmedi ve halk tümüyle şehri terk etmişti. Su depoları ve hamamlar boşaldı. Bizans devleti yaşanan bu kıtlığa kayıtsız kalmamış ve bir dizi önlem almak durumunda kalmıştır. Bizans'a su getirmek amacıyla eski suyollarını tamir etmek için yoğun gayret içinde olmuştur. Bu durum kronikte şu şekilde anlatılmaktadır: “İmparator yaşanan kıtlığı gördüğünde Heraklius zamanına kadar kullanılan Valentinus Su Kemerini'ni yeniden inşa etmeye başladı. Ancak Avarlar tarafından yerle bir edildi. O çeşitli yerlerden yetenekli işçileri topladı ve onları İstanbul'a götürdü. Asya ve Pontus'tan 1.000 ev ustası, Yunanistan'dan 200 sıvacı, adalardan 500 kiremit döşeyici, Trakya'dan 5.000 işçi ve 200 çömlekçi. İşçilerin sorumluluğuna müfettişler ve bir soylu koydu. Böylece iş bittiğinde su şehre ulaşmıştı” (Mango vd. 1997: 608).

¹⁷ Katı maddeler için ağırlık ölçüsü

¹⁸ Bizans dönemi para birimi (tekili nomisma)

¹⁹ Sıvı maddeler için ağırlık ölçüsü

²⁰ Katı ve sıvı maddeler için hacim birimi

²¹ Haziran 741-Kasım 743 yılları arasında hüküm süren Bizans İmparatoru

2.2. Meteorolojik Kayıtlar

Theophanes Kroniğinde Bizans'ta özellikle Urfa şehrinde yaşanan Meteorolojik olaylara da yer vermiştir. 524 yılında büyük ve ünlü bir şehir olan Urfa'da, ortasından geçen Fırat nehri nedeniyle sel meydana geldiğini, selin bir deniz gibi evleri sakinleriyle birlikte sürüklediğini ve batırdığını (Mango vd. 1997: 262), 19 Temmuz 555 tarihinde korkunç bir gök gürültüsü, şimşek ve şiddetli bir güney-batı rüzgârının olduğunu, bu nedenle Rhesion kapısının içinde duran haçın düştüğünü (Mango vd. 1997: 336), 667 yılında kışın Urfa'da bir tufan (sel baskını) olduğunu ve pek çok can kaybı yaşandığını anlatmıştır (Mango vd. 1997: 490). 673 yılının mart ayında gökyüzünde bir gökkuşağı görüldüğünü ve bütün insanlığın bu olay nedeniyle ürperdiğini ve herkesin bu olayı dünyanın sonu olarak söylediğini dile getirmiştir (Mango vd. 1997: 493). 717 yılında Trakya'da kışın çok şiddetli geçtiğini anlatan Theophanes Kroniğinde 100 gün boyunca dünyayı kristal bir karın kapladığını, çok sayıda düşmanın atları, develeri ve diğer hayvanlarının öldüğünü bildirmiştir (Mango vd. 1997: 546). Theophanes Kroniğinde 724 yılında meydana gelen sel nedeniyle Urfa şehrinin sular altında kaldığını ve birçok insanın öldüğünü (Mango vd. 1997: 558), 28 Ocak 740 yılında yine Urfa'nın sel nedeniyle sular altında kaldığını (Mango vd. 1997: 572) ifade etmiştir. Theophanes Kroniğinde 763 yılı Ekim ayı başlarındaki şiddetli kış gözlemini şu şekilde anlatmıştır: “Bu yılda ekim ayı başlarından itibaren sadece bizim memleketimizde değil, doğuda, kuzeyde ve batıda çok keskin bir soğuk vardı. Soğuktan dolayı, Karadeniz'in kuzey kıyısı, yüzlerce mil uzaklığa ve otuz kubit²² derinliğe kadar dondu. Benzer durum balkanlarda Tuna, Dinyester, Dinyeper gibi birçok nehirde gerçekleşti. Bütün bu buz kütleleri sürekli kar yağması nedeniyle yirmi beş kubit daha büyüdü, böylece deniz kara ile birleşti. Kırım, Bulgaristan ve diğer komşu ülkelerde insanlar ve hayvanlar bu buzların üzerinde yürüyebiliyorlardı” (Mango vd. 1997: 600).

2.3. Güneş Tutulması ve Gökyüzü Gözlemleri

Theophanes, Bizans döneminde birçok gökyüzü gözlemi ve güneş tutulması olaylarını da Kroniğinde anlatmıştır. O döneme dair verdiği bilgilere göre 534 yılında gökyüzünde bir alamet şeklinde güneş tutulması meydana geldiğini, bir yıl boyunca güneşin karanlık ve ışısız ay gibi parladığını, açık bir şekilde parlamadığını anlatmıştır (Mango vd. 1997: 297). 5 Kasım 644 yılında cumartesi günü saat 9:00'da yine güneş tutulması olduğunu Theophanes kroniğinde kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 477). Bir başka güneş tutulması olayının 4 Ekim 693 Pazar günü meydana geldiğini ve bazı parlak yıldızların gökyüzünde görüldüğünü (Mango vd. 1997: 513), 15 Ağustos 760

²² Bizansta kullanılan uzunluk ölçüsü birimi

Cumartesi günü Afrika'da güneş tutulması sonrası savaş olduğunu (Mango vd. 1997: 597), 9 Eylül 787 günü Pazar günü kutsal ayın sırasında güneş tutulması gerçekleştiğini (Mango vd. 1997: 636), 20 Şubat 798 tarihinde güneşin on yedi gün boyunca karanlığa gömüldüğü ve ışınlarını yaymadığı için gemilerin kaybolarak sürüklendiğini (Mango vd. 1997: 649), 14 Mayıs 811 Cuma günü üç buçuk saat süren büyük bir güneş tutulması olduğunu (Mango vd. 1997: 679) kroniğinde yazmıştır. Theophanes'in kroniğinde bir başka güneş tutulması ise şu şekilde ifade edilmiştir: “Yıldız haritasına göre 4 Mayıs 813'te Boğa Burcu 12 derecede iken Güneş doğarken tutuldu. Bu olay paniğe sebep oldu” (Mango vd. 1997: 680).

Theophanes'in kroniğinde gökyüzünde gözlenen Kuyruklu yıldız ve nişanelerini de kroniğine şu şekilde kaydetmiştir: “632 yılında Filistin'de meydana gelen depremden sonra gökyüzünde güneyden kuzeye uzanan kılıç şeklindeki bir işaret görülmüştür. 30 gün boyunca gökyüzünde kalan bu işaret Bizanslılar tarafında Arap Fethi'nin gelişinin önceden habercisi olarak yorumlanmıştır” (Mango vd. 1997: 467). 30 gün boyunca gözlenmesi ve kılıç şeklinde olması sebebiyle bu işaretin Kuyruklu yıldız olması ihtimali yüksektir. 743 yılında Suriye'de büyük bir kuyruklu yıldız görüldü (Mango vd. 1997: 583). 759 yılında doğuda on gün boyunca çok parlak bir kuyruklu yıldız, batıda yirmi bir gün boyunca başka bir kuyruklu yıldız ortaya çıktı (Mango vd. 1997: 597). 762 yılında doğuda bir kuyruklu yıldız ortaya çıktı (Mango vd. 1997: 599). Bir başka kuyruklu yıldız gözlemi de şu şekilde kaydedilmiştir: “1 Kasım 813'te görülen kuyruklu yıldızın iki küçük ay şeklinde parladığı gözlemlendi. Onlar birleşti ve farklı bir şekil alarak kafasız bir adamın resmi gibi bir kez daha ayrıldılar” (Mango vd. 1997: 683).

Bizans'ta gözlenen ve anlam verilemeyen işaretler değişik tarihlerde gözlenmiştir ve şu şekilde kaydedilmiştir: “354 yılında Hamsin Yortusu²³ gününde hayat veren Haç işareti gökyüzünde ortaya çıktı. Aydınlıktı ve Mesih'in çarmıha gerildiği Golgotha'dan²⁴, tutulduğu Zeytin Dağı'na²⁵ uzanıyordu. Görünen işaretin tamamı gökkuşağı gibi bir taçtı” (Mango vd. 1997: 69). Theophanes kroniğinde 465 yılında 40 gün boyunca her akşam gökyüzünde trompet şeklinde bir bulutun ortaya çıktığını (Mango vd. 1997: 178), 557 yılı kasım ayında gökyüzünde kuzeyden batıya doğru mızrak şeklinde bir ateşin ortaya çıktığını bildirmiştir (Mango vd. 1997: 338). Theophanes kroniğinde devamla 667 yılında Kışın Urfa'da gökyüzünde bir işaret görüldüğünü (Mango vd. 1997: 490), 674 yılında bir cumartesi günü gökyüzünde bir işaret belirmediğini (Mango vd. 1997: 495), 734 yılında gökyüzünde yanan bir sembol gibi parlayan bir işaret görüldüğünü (Mango vd. 1997:

²³ Hristiyanlıktaki başlıca bayramlardan biri

²⁴ Kudüs surlarının hemen dışında İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan tepe

²⁵ Kudüs'ün doğusunda yer alan Zeytin ağaçlarıyla dolu tepe

569), 742 yılı haziran ayında gökyüzünün kuzeyinde bir işaret görüldüğünü (Mango vd. 1997: 577), ve 742 yılında kuzeyde bir işaret görüldüğünü, çeşitli yerlere tozlar düştüğünü kaydetmiştir (Mango vd. 1997: 579).

3. Sonuçlar

Bu çalışmada günümüz tarih araştırmacılarının çok da üzerinde durmadıkları toplam 33 adet yer bilimleri ve doğa gözlemleri kaydının incelenmesiyle, Bizans toplumunun deprem algısı ve doğa olaylarına dini bakış açıları değerlendirilmeye çalışılmış olup aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Theophanes Kroniğinde 14 adet olmak üzere en fazla deprem olayına yer vermiştir. Anadolu'nun bir deprem kuşağı üzerinde bulunması nedeniyle bu coğrafyada her dönem depremlerin meydana gelmiş olması doğaldır. En fazla deprem kaydına yer verilmesinin ana nedeni olarak depremlerin yıkım ve ölüm sonucu insanları daha fazla etkilemesi olduğu kanaatine varılmıştır.

2. Kronikte anlatılan gözlemlere göre Bizans imparatorluğunda halkın doğa olayları ve oluş sebepleri hakkında bilgi seviyesinin oldukça düşük olduğu görülmüştür. Basit olaylar dahi abartılı şekilde anlatılarak dünyanın sonuna ve kıyamet olayına atfedilmiştir.

3. Bizanslılar genel olarak depremleri işledikleri günahlardan dolayı Tanrının kendilerini cezalandırma aracı olarak düşünmüşlerdir. Depremler ve ardından görülen gökyüzü gözlemleri bölgelerinde yaşanacak savaşlar ve fetihlere yorumlanmıştır.

4. Deprem kayıtlarının gözlemlendiği yerler dikkate alındığında İstanbul ve çevresi ile Suriye-Filistin bölgesi olmak üzere iki farklı bölge öne çıkmıştır. Tüm Anadolu coğrafyasında depremlerin olduğu düşünüldüğünde Bizans bilim merkezlerinin bu iki bölge etrafında yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.

5. Yine deprem kayıtlarında yer verilen (750, Suriye depremi) düşey atım miktarları bölgede oluşan depremlerin mekanizmaları hakkında yer bilimcilere önemli bir kaynak sunmaktadır.

6. Kuraklık/Kıtlık, şiddetli kış, sel/tufan gibi gözlemleri Bizans'ın o döneminin iklim bilgisinin ortaya konulmasında yardımcı veri olarak kullanılabilir.

Teşekkür

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve kalitesinin artırılması konusunda eleştirileriyle destek veren hakemlere, dergi editörüne teşekkür ederiz.

Kaynakça

BAHADIR, Gürhan (2011). “Anadolu’da Bizans-Sasani Etkileşimi (IV.-VII Yüzyıllar)”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/1: 685-703.

BAKIR, Mevlüde (2005). “Depremlerin Oluş Nedenlerine İlişkin Bizans Teorileri”, *İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1): 3-9.

BERBERCAN, Mehmet Turgut (2013). “İtirafçı Theophanes’in Kitabındaki Batı Türkleri Üzerine Notlar”, *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 1(1): 219-230.

The Chronicle of Theophanes Confessor Byzantine and Near Eastern History (AD 284- 813), Çev. Cyril Mango, Roger Scot ve Yardımcısı Geoffrey Greatrex, Clarendon Press, Oxford 1997.

The Chronicle of Theophanes: Anni Mundi 6095-6305 (AD 602-813), Çev. Turtledove, Harry, University of Pennsylvania Press, USA 1982.

KARATAY, Osman (2010). “Tuna Bulgar Devletinin İlk Asrı: Balkanlarda Tutunma ve Pekişme (681-803)” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, X/2: 1-18.

KARATAY, Osman (2014). “Karadeniz Kuzeyindeki Bucak Yer Adının Kökenine Dair”, *Karadeniz Araştırmaları*, 43: 51-57.

KOÇAK, Talat (2015). “Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu’nda Türk Kökenli Bir Komutan: Bardanes Tourkos ve İsyanı”, *History Studies International Journal of History*, 7(2): 67-76.

Çizelge 1. Theophanes Kroniğinde doğal olaylar ve yer bilimleri kayıtlarının kronolojik listesi.

Sıra No	Tarihi	Olay	Yeri	Gözlemler
1	319	Deprem	İskenderiye	Çok şiddetli bir deprem olmuş, birçok ev yıkılmış, bir hayli insan da yaşamını kaybetmiştir.
2	331	Kıtlık	İstanbul	Köylüler bir araya toplanarak gece-gündüz birbirlerine saldırmışlar ve hırsızlık yapmışlardır.
3	332	Deprem	Salamis	Şiddetli depremde Salamis şehri yıkılmış, birçok insan hayatını yitirmiştir.
4	341	Deprem	Antakya	Şiddetli deprem 3 gün sürmüştür.
5	342	Deprem	Salamis	Salamis şehri yıkılmıştır.
6	343	Deprem	Niksar	Niksar şehri, kilise ve piskoposun sarayı dışında yıkılmıştır.
7	343	Deprem	Rodos	Rodos adası şiddetli deprem nedeniyle yıkılmıştır.
8	344	Deprem	Draç (Arnavutluk)	Kent deprem nedeniyle tahrip olmuştur.
9	347	Deprem	Beyrut (Lübnan)	Kentin büyük bir kısmı şiddetli bir deprem sırasında çökmüştür.
10	354	İşaret	İstanbul	Hamsin Yortusu gününde Haç işareti gökyüzünde ortaya çıkmıştır.
11	357	Deprem	İzmit	Gece 11:00 sularında meydana gelen şiddetli depremde şehir yıkılmış ve pek çok kişi hayatını kaybetmiştir.
12	367	Deprem	İstanbul	Depremden ardından Tsunami oluşmuştur.
13	407	Deprem	İstanbul	Yedi gün boyunca yer inlemiştir.

14	437	Deprem	İstanbul	Dört ay süren şiddetli depremler meydana gelmiştir.
15	17 Nisan 442	Deprem	İstanbul	Dünya sarsılmış ve inlemiştir.
16	457	Deprem	Antakya	Depremde nerdeyse tüm şehir yok olmuştur.
17	465	İşaret	İstanbul	40 gün boyunca her akşam gökyüzünde trompet şeklinde bir bulutun ortaya çıkmıştır.
18	25 Eylül 478	Deprem	İstanbul	Çok sayıda kilise ve evin yıkılmış, sayısız insan gömülmüştür.
19	502	Deprem	Niksar	Şehir St. Gregori kilisesi dışında tamamen yıkılmıştır.
20	506	Deprem	İstanbul	Yapılan bronz eserler ve dikilen heykeller düşüp paramparça olmuştur.
21	521	Deprem	Draç (Arnavutluk)	Şehir Tanrının gazabına (deprem) uğramıştır.
22	524	Deprem	Anazarbos	Tüm şehir çökmüştür.
23	524	Sel	Urfa	Sel bir deniz gibi evleri sakinleriyle birlikte sürüklemiş ve batırmıştır.
24	4 Ekim 525	Deprem	Antakya	Tanrı'nın öfkesi kenti ziyaret etmiştir.
25	26 Mayıs 526	Deprem	Antakya	Evler, kiliseler çökmüştür.
26	29 Kasım 528, Çarşamba	Deprem	Antakya	Deprem bir saat sürmüş, korkunç bir gürültü işitilmiş, tüm binalar ve duvarları devrilmiştir.
27	534	Güneş tutulması	İstanbul	Gökyüzünde bir alamet şeklinde güneş tutulması meydana gelmiştir.
28	535	Deprem	Pompeiopolis	Yer bölünmüş ve insanlarla birlikte şehrin yarısı yutulmuştur. Yerin içinden bağırsımlar duyulmuştur.

29	16 Ağustos 542	Deprem	İstanbul	Kiliseler, evler, Altın Kapı yakınındaki şehir duvarının bir kısmı çökmüş, birçok insan ölmüştür. Şehirde büyük korku yaşanmıştır.
30	6 Eylül 543, Pazar	Deprem	İstanbul	Dünya çapında büyük bir deprem olmuştur.
31	545	Deprem	İstanbul	Büyük bir deprem olmuştur.
32	Şubat 548	Deprem	İstanbul	Bir dizi deprem meydana gelmiştir.
33	9 Temmuz 551	Deprem	Mezopotamya	Şiddetli ve korkutucu bir deprem olmuştur.
34	15 Ağustos 554, Pazar	Deprem	İstanbul	Geceleyin meydana gelen deprem özellikle Altın Kapı yakınlarında birçok ev, hamam, kilise ve şehir surlarının bir kısmına zarar vermiştir.
35	15 Ağustos 554, Pazar	Deprem	İzmit	Birçok ev çökmüş ve sarsıntılar 40 gün sürmüştür.
36	11 Temmuz 555	Deprem	İstanbul	Büyük bir deprem olmuştur.
37	19 Temmuz 555	Gök gürültüsü	İstanbul	Korkunç bir gök gürültüsü yaşanmıştır.
38	16 Nisan 557, Pazartesi	Deprem	İstanbul	Hiçbir hasara yol açmamıştır.
39	Kasım 557	İşaret	İstanbul	Gökyüzünde kuzeyden batıya doğru mızrak şeklinde bir ateş ortaya çıkmıştır.
40	19 Ekim 558, Cuma	Deprem	İstanbul	Cumartesi günü gün doğarken meydana gelmiştir.
41	14 Aralık 558'de	Deprem	İstanbul	Çok korkutucu bir deprem olmuştur.
42	Kasım 563	Kuraklık	İstanbul	Suların azalmış, çeşmelerin etrafında birçok kavga meydana gelmiştir.

43	10 Mayıs 583	Deprem	İstanbul	Herkes kiliselere sığınmış ve bu nedenle at arabası yarışlarının yapılamamıştır.
44	632	Deprem	Filistin	Kuyruklu Yıldız gözlenmiştir.
45	632	Kuyruklu yıldız	Filistin	Güneyden kuzeye uzanan kılıç şeklinde bir işaret görülmüştür.
46	5 Kasım 644, Cumartesi	Güneş Tutulması	İstanbul	Saat 09.00 meydana gelmiştir.
47	Haziran 658	Deprem	Filistin, Suriye	Şehirler yıkılmıştır.
48	667	İşaret	Urfa	Gökyüzünde bir işaret görülmüştür.
49	667	Sel, Tufan	Urfa	Pek çok can kaybı yaşanmıştır.
50	Mart 672	Gökkuşluğu	İstanbul	Bütün insanlık ürpermiş, herkes bu olayı dünyanın sonu olarak yorumlamıştır.
51	674	İşaret	İstanbul	Cumartesi günü gökyüzünde bir işaret belirmiştir.
52	678	Deprem	Mezopotamya	Urfa'daki kilisenin vaiz kürsüsü ve kubbesi yıkılmıştır.
53	684	Kıtık	Suriye	Büyük bir veba salgını olmuştur.
54	686	Kıtık	Suriye	Erkeklerin çoğu Romanya'ya gitmiştir.
55	4 Ekim 693, Pazar	Güneş Tutulması	İstanbul	Bazı parlak yıldızlar görülmüştür.
56	28 Şubat 713	Deprem	Suriye	Güçlü bir deprem olmuştur.
57	717	Şiddetli Kış	Trakya	Çok sayıda düşmanın atları, develeri ve diğer hayvanları ölmüştür.
58	717	Kıtık	Arabistan (Suriye?)	At, eşek ve deve gibi ölü hayvanları yemişlerdir.

59	718	Deprem	Suriye	Güçlü bir deprem olmuştur.
60	724	Sel	Urfa	Şehir sular altında kalmış ve birçok insanın ölmüştür.
61	734	İşaret	İstanbul	Gökyüzünde yanan bir sembol gibi parlayan bir işaret görülmüştür.
62	28 Ocak 740	Sel	Urfa	Şehir sular altında kalmıştır.
63	26 Ekim 740, Çarşamba	Deprem	İstanbul	Birçok kilise, manastır devrilmiş, çok sayıda insan ölmüştür. Bazı yerlerde deniz çekilmesi gözlenmiştir.
64	742	Deprem	Saba çölü	Bölgedeki köyler yeraltına gömülmüştür.
65	742	Kıtlık	Saba çölü	
66	742	Kuraklık	Bizans	
67	742	Deprem	Hazar geçidi	
68	Haziran 742	İşaret	Saba çölü	Gökyüzünün kuzeyinde bir işaret görülmüştür.
69	742	İşaret	İstanbul	Kuzeyde bir işaret görülmüş, çeşitli yerlere tozlar düşmüştür.
70	743	Kıtlık	Bizans	Fiyatlar artmıştır.
71	743	Kuyruklu yıldız	Suriye	
72	18 Ocak 746	Deprem	Filistin, Ürdün, Suriye	Saat 04:00’da olmuş, on binlerce kişi ölmüş, çölde kilise ve manastırlar yıkılmıştır.

73	749	Deprem	Suriye	Büyük ve dehşet verici çökme olmuş, şehirlerin bazıları tamamen, bazıları kısmen yıkılmış, bazı yerlerde 6 mil düşey atım olmuş, 2 mil genişlikte fay kırığı oluşmuştur.
74	9 Mart 756	Deprem	Filistin, Suriye	Küçük olmayan bir deprem oluşmuştur.
75	759	Kuyruklu yıldız	İstanbul	Doğuda on gün boyunca çok parlak bir kuyruklu yıldız ortaya çıkmıştır.
76	759	Kuyruklu yıldız	İstanbul	Batıda yirmi bir gün boyunca başka bir kuyruklu yıldız ortaya çıkmıştır.
77	15 Ağustos 760, Cumartesi	Güneş tutulması	Afrika	Güneş tutulması sonrası savaş olmuştur.
78	762	Kuyruklu yıldız	İstanbul	Doğuda bir kuyruklu yıldız ortaya çıkmıştır.
79	Mart 763	Kuraklık	İstanbul	Su kaynakları kurumuştur.
80	Ekim 763	Şiddetli kış	İstanbul	Soğuktan dolayı, Karadeniz'in kuzey kıyısı donmuştur.
81	Mart 764	Yıldız kayması	İstanbul	Çağın sonu olarak yorumlanmıştır.
82	766	Kuraklık	İstanbul	Halk şehri terk etmiştir.
83	9 Eylül 787, Pazar	Güneş tutulması	İstanbul	Kutsal ayın sırasında güneş tutulması gerçekleşmiştir.
84	9 Şubat 790	Deprem	İstanbul	İnsanların bazıları evlerinde uyuyamamış, meyveliklerde ve açık hava çadırlarında yaşamışlardır.
85	Nisan 796	Deprem	Girit	Korkunç bir deprem olmuştur.
86	4 Mayıs 796	Deprem	İstanbul	Ürkütücü bir deprem olmuştur.

87	20 Şubat 798	Güneş tutulması	İstanbul	Güneş on yedi gün boyunca karanlığa gömülmüş ve ışıklarını yaymadığı için gemiler kaybolarak sürüklenmiştir.
88	14 Mayıs 811, Cuma	Güneş tutulması	İstanbul	Üç buçuk saat süren büyük bir güneş tutulması olmuştur.
89	4 Mayıs 813	Güneş Tutulması	İstanbul	Paniğe sebep olmuştur.
90	1 Kasım 813	Kuyruklu yıldız	İstanbul	İki küçük ay şeklinde parlamıştır.

Çizelge 2. Theophanes Kroniğinde yer alan gözlem ve kayıtlara ait istatistiki bilgiler.

Olay	Sayısı
Deprem	49
Kuraklık/Kıtlık	10
Güneş Tutulması	8
İşaret	8
Meteorolojik Kayıtlar (Şiddetli Kış, Sel, Tufan, Gökkuşağı)	8
Kuyruklu yıldız	6
Yıldız kayması	1
Toplam	90